

KİTABXANAŞÜNASLIQ**FORMATLAR, ONLARIN TARİXİ ƏHƏMİYYƏTİ VƏ QURULUŞU****N.N.İSMAYILOVA*****Bakı Dövlət Universiteti***

Bibliografik yazı (təsvir) – kitabxana və informasiya sistemlərinin (ənənəvi və elektron) məlumat-axtarış aparatının əsas elementi və nəşri eyniləşdirən mühüm ünsürlər yığıdır. Bibliografik təsvir – kataloqlaşdırma qaydaları və bibliografik məlumatların qorunması, mübadiləsi və təsvir formatları əsasında formalaşır. Hər bir bibliografik yazı ünsürlər yığımindan ibarətdir. Müxtəlif tipli və formalı bibliografik yazı ünsürlərinin təsviri qaydalarına format deyilir. Formatın əsas funksiyası yazı ünsürlərinin kodlaşdırılmasıdır.

Hal-hazırda bir çox ölkələr öz kitabxana sistemlərində ABŞ-ın Konqres kitabxanasında ilk dəfə olaraq yaradılan MARC – Machine-Readable Catalogue or Cataloguing (Maşınla oxunan kataloq və ya kataloqlaşdırma) formatından istifadə edir. MARC – kataloqlaşdırılan yazının (yəni bibliografik məlumatın) hər bir ünsürünün (məsələn, kitabın sərlovhəsi, müəllifi, ili) elə bir kodlaşmış vasitəsidir ki, onun əsasında bibliografik yazı kompüterə çox rahat və qısaca daxil edilir. MARC formatının meydana gəlməsi ədəbiyyatın işlənməsində əmək və əqli zəhmət tələb edən proseslərin mərkəzləşdirilməsinə imkan yaratdı. Ümumiyyətlə, MARC və digər kommunikativ formatlar aşağıdakıları təmin edir:

1. Bütün növ kitabxana materiallarına tətbiq olunma imkanı (məsələn, kitablar, CDROM- lar və s. üçün);
2. Kataloqlaşdırmaya əlavələr və dəyişikliklər zamanı müxtəlif tapşırıqların yerinə yetirilə bilməsi üçün asanlıqla uyğunlaşma imkanı;
3. Müxtəlif avtomatlaşdırılmış sistemlərdə asanlıqla və rahat tətbiq olunması imkanı və s.

MARC formatının tətbiqindən sonra kataloq kartoçkası ilə işləyən kitabxanaların fəaliyyətində əsas nəzərəçarpan cəhət onlarda işin effektivliyi və sürətinin yüksəldilməsidir. Yəni bu formatın tətbiqindən sonra lazımi ədəbiyyatı (kartoçkanı) tapmaq üçün saatlarla kataloqların qarşısında durmaq lazım deyil. Hətta oxucu ona lazım olan materialın vacib bibliografik ünsürlərini bilməsə belə (məsələn, müəllif, sərlovhə və s.), MARC ona lazım olan sənədi açar sözə və digər ənənəvi olmayan ünsürlərinə görə bir neçə saniyədə tapmağa imkan verir.

MARC formatından istifadə kitabxana işində ayrı-ayrı əməliyyatların təkrarlanmasını aradan qaldırır və kitabxana ehtiyatlarından daha effektiv istifadə olunmasını təmin edir. Həmçinin MARC formatının tətbiqi kitabxana əməliyyatlarının idarə olunması zamanı kitabxanaçıla-

ra mövcud avtomatlaşdırılmış kitabxana sistemlərindən istifadə etmək imkanı verir. Belə ki, hal-hazırda müxtəlif səviyyəli kitabxanalarda istifadə olunan əksər avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemləri məhz MARC formatı ilə işləyir və ya onunla işə uyğunlaşdırılıb. MARC formatı imkan verir ki, müxtəlif avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemlərindən istifadə edən kitabxanalar öz biblioqrafik məlumatlarını bir sistemdən digərinə etibarlı köçürə bilsin.

MARC formatı Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İdarəetmə Sistemləri vasitəsilə informasiya mübadiləsi üçün vacib şərtidir. Hələ MARC formatına qədər əksər iri kitabxanalar avtomatlaşdırılmış sistemlərin yaradılması üzərində işləyirdilər. İlk olaraq kitab verilişi prosesini avtomatlaşdırmaq mümkün olmuşdu. Lakin əsas məqsəd kompüterin geniş imkanlarından istifadə etməklə "elektron" kartoçka kataloqları yaratmaq idi. Təcrübə göstərdi ki, biblioqrafik məlumatın saxlanması üçün istifadə edilən köhnə formatlar bu məqsəd üçün yararlı deyil. Bu formatlar "məhdud ölçülü" formatlar adlanır, burada kataloq kartoçkasının hər bir üsürü üçün müəyyən edilmiş qədər simvol işlətmə imkanı verilirdi. Başqa sözlə desək, sərlovhə üçün otuz hərf, müəllif üçün iyirmi hərf və s. işlədilirdi. Nəticədə kompüterdə saxlanılan informasiyalar, yəni sərlovhələr, müəllif adları tam olmurdu ki, bu da axırıncı zamanı çətinliklər yaradırdı.

Buna görə də 1965-1966-cı illərdə ABŞ-in Konqres kitabxanasında yeni formatın hazırlanması üçün işə başlandı. Bu eksperimental layihənin məqsədi MARC I kimi tanınan maşınla oxunan formada kataloq məlumatlarının tərtibi formatını yaratmaqdan ibarət idi. Çox keçmədən bu layihəyə ABŞ, Kanada və Böyük Britaniyanın bir neçə kitabxanası da qoşuldu. Britaniya Milli Bibliografiya (BNB) Şurası proyekt çərçivəsində öz çap məhsullarının tərtibində maşınla oxunan məlumatlardan istifadəyə əsaslanırdı. Yuxarıda göstərilən hər iki paralel proyektin nəticəsi kimi İngiltərə və Amerika arasında 1968-ci ildə MARC II layihəsi üzərində birgə işə başlandı. Bu layihənin də ilkin məqsədi vahid format yaratmaq olsa da, fikir ayrılığı nəticəsində üç oxşar, lakin müxtəlif USMARC (ABŞ), CANMARC (Kanada) və UKMARC (Böyük Britaniya) formatları yaradıldı. Bu üç format içərisində dünyada ən geniş yayılanı USMARC-dır. Formatlardan istifadə edən dünya kitabxanaları bu müxtəliflik nəticəsində səmərəli informasiya mübadiləsi edə bilmədilər. Düzdür, formatların bir-birini oxuya bilməsi üçün "tərcümə" proqramı yaradılmışdı. Lakin bu proqramın da mükəmməl olmaması informasiyanın digər formatlara konvertəsi zamanı bəzi biblioqrafik yazıların itməsinə səbəb olurdu.

Artıq 1970-1980-ci illərdə bir çox ölkələr MARC formatını qəbul etdilər və MARC-ın 50-dən çox variantından istifadə edilməyə başlandı. Bu dövrdə dünyada kompüter informasiya şəbəkələrinin tətbiqi aktiv şəkildə aldı və bu da biblioqrafik məlumatların bir-birinə uyğunlaşma təminatı olmaqla biblioqrafik məlumatların inteqrasiyası tələbatı meydana gətirdi. Məhz belə bir şəraitdə çoxsaylı formatların mövcudluğu informasiya mübadiləsi məqsədilə vasitəçi formatın yaradılması zərurətini meydana çıxartdı. Beləliklə, milli formatların uyğunlaşma bilməsi üçün İFLA-nın (Kitabxana Assosiasiyalarının və Birliklərin Beynəlxalq Federasiyası) rəhbərliyi altında beynəlxalq MARC proqramı və Universal Biblioqrafik Uçot Proqramı çərçivəsində istənilən MARC formatında

tərtib olunan bibliografik informasiyanın beynəlxalq mübadiləsinin təmini üçün beynəlxalq kommunikatív formatın işlənməsi qərarı qəbul olundu. «UNIMARC» (Universal MARC Formatı) adlandırılan bu beynəlxalq formatın təsviri ilk dəfə olaraq 1977-ci ildə nəşr olundu. Kitabın ikinci nəşri 1980-ci ildə oldu, 1983-cü ildə isə «UNIMARC Handbook» (UNIMARC məlumat kitabı) nəşr olundu. Bu nəşrlərin hər ikisi monoqrafiya və dövri nəşrlərin (seriyalı) kataloqlaşdırılmasına həsr edilmiş və Beynəlxalq Bibliografik Təsvir Standartında (ISBD) əks olunan bibliografik məlumatın təsviri qaydalarından geniş istifadə olunmuşdu.

1980-ci ilin ortalarında UNIMARC-ın monoqrafiyalar və dövri nəşrlərdən başqa digər növ sənədlərin təsviri üçün də variantının yaradılmasına zərurət yarandı. Beləliklə, 1987-ci ildə formatın yeni təsviri «UNIMARC-Manual» (UNIMARC formatının tətbiqi üzrə təlimat) çap olundu. Bu nəşrin çapına qədər bir çox bibliografik agentliklər UNIMARC-ı öz lokal formatları kimi istifadə edirdilər. Buna görə də formatın məqsədinə formatdan yeni maşınla oxunan bibliografik formatların işlənməsi üçün model kimi istifadə oluna bilməsi imkanı əlavə edildi. Format bütün növ informasiya məhsullarını əhatə edərək universal xarakter daşıyır. UNIMARC - bibliografik məlumatlardan ibarət olan yazının strukturunu müəyyən edən beynəlxalq ISO-2709 standartını reallaşdırır. Formata bibliografik yazının tərtibi ISBD - bibliografik təsvir üzrə beynəlxalq standarta əsaslanır. Format yarandığı gündən daima təkmilləşir. Məhz buna görə də formatın inkişafına və idarə olunmasına nəzarət məqsədilə Daimi UNIMARC Komitəsi yaradıldı. Belə ki, formatın təkmilləşdirilməsi (yeniləşdirilməsi) zamanı daxil edilən dəyişikliklərin əvvəl işlənən modellə uyğunluğunun təmin olunmasına xüsusi diqqət yetirilir (ona görə ki, dəyişikliklər daxil edilənə qədər tərtib olunan yazı səhv hesab edilməsin).

1994-cü ildə «UNIMARC üzrə Təlimat»-ın ikinci nəşri çıxıb. Əvvəlki nəşrlə bu nəşrdə əsaslı dəyişikliklər yoxdur. 9 yeni sahə, 8 əlavə sahə əlavə edilib, iki sahənin adı və funksiyası, bir sahədə indikatorun qiyməti dəyişdirilib, bir sahənin statusu digər qiymət (məna) alıb. 1994-cü ildən sonra 2000-ci ildə və daha sonralar formata əlavə və dəyişikliklər olunub. Bunlardan başqa UNIMARC Daimi Komitəsi format əsasında sənədin tərkib hissəsi, həmçinin mikroformalar üçün bibliografik yazıların tərtibi üzrə vəsait işləyib.

UNIMARC kommunikatív formatı üzərində aparılan işlər avtoritet yazıların mübadiləsi üçün analoji formatın tərtibinə ehtiyac yaratdı. Bu analoji format başlıqların avtoritet formasından ibarət olmalı idi. Beləliklə, 1991-ci ildə avtoritet yazılar üçün «UNIMARC/Authorities» formatı nəşr olundu. Bu formatın əsas məqsədi adların unifikasi edilməsi (şəxs adı, nəsil adı, təşkilat adı, coğrafi ad), müəllifsiz əsərlərin unifikasi olunmuş sərlovhəsi, fərdi müəlliflərin unifikasi olunmuş ümumiləşdirilmiş sərlovhəsinin axtarışını asanlaşdırmaq idi.

UNIMARC-ın əsas məqsədi milli bibliografik agentliklər arasında maşınla oxunan formada bibliografik məlumatların beynəlxalq mübadiləsinin təmin etməkdir. Həmçinin format yeni maşında oxunan bibliografik formatların işlənməsi üçün modeldir.

UNIMARC-ın vəzifəsi maşınla oxunan formada bibliografik yazılara aid olan əlavə sahələrin kodlarını, indikatorları, nişanları müəyyənləş-

dirməkdən, maqnit daşıyıcılarında saxlanılan yazıları və onların məzmunlarını müəyyən edən təyinedicilərin saxlanıldığı formatın təkmilləşdirilməsindən, eləcə də strukturunun müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir.

Hal-hazırda bir çox bibliografik agentliklər UNIMARC formatı ilə yanaşı, USMARC formatından da istifadə edirlər.

UNIMARC formatının quruluşu.

UNIMARC kitabxanalarda aparılan çoxsaylı kataloqlaşdırma proseslərinin, istifadəçilərin tələbatına uyğun ildən-ilə artan informasiya axınının operativ şəkildə ödənilməsi və istifadəsi üçün ən səmərəli bibliografik yazı formatıdır. UNIMARC formatının mövcud strukturu nişanlar, indikatorlar və altsahələr daxil olmaqla nisbətən stabil sayılır. Formata ehtiyac olduqda əlavə sahələrin, altsahələrin və kodların daxil olunmasına imkan verilir. Bir şərtlə ki, UNIMARC formatının hazırlanması zamanı formatın əsaslandığı beynəlxalq standartların (məsələn, ISBD və s.) tələbləri mütləq nəzərə alınmalıdır. Formatda dəyişikliklər yalnız sahələrin və altsahələrin ehtiyat hissələrində edilə bilər.

UNIMARC formatında bütün bibliografik məlumatlar 9 blokda əhatə olunub. 3 rəqəmli nişanla ifadə olunan sahələr isə bu funksional bloklarda cəmlənir. Bloklardakı bibliografik məlumatlar (verilənlər) ənənəvi kataloq yazısındakı məlumatlardan fərqli deyil. Formatdakı blokların siyahısı aşağıdakı kimidir:

0 – İdentifikasiya bloku – yazıda və ya vahiddə təsvir edilmiş və onu identifikasiya edən nömrələri əks etdirir.

1 – Kodlaşdırılmış informasiya bloku – fiksə olunmuş uzunluqlu kodlaşdırılmış məlumat üsürlərini əks etdirir.

2 – Təsviri informasiya bloku – ISBD-yə uyğun bibliografik təsvirin formalaşmasını təmin edən məlumat üsürlərini əks etdirir.

3 – Qeyd bloku – təsvirə dəqiqləşmə və əlavə məqsədlə müstəqil mətn formasında verilən qeydləri əks etdirir.

4 – Təsvir əlaqələri bloku – əlaqələr sahəsi yazılar arasında əlaqələrin qurulması imkanını verir. Məsələn, tərcümə ilə orijinal, çoxcildli nəşrin ayrı-ayrı cildləri ilə bütünlükdə çoxcildli arasında və s.

5 – Qarşılıqlı əlaqəli sərlovhələr bloku – kataloqlaşdırılan sənədin əsas sərlovhəsindən fərqlənən sərlovhələri əks etdirir. Məsələn, üz qabığındakı sərlovhə, kataloqlaşdırıcı tərəfindən tərtib olunan tərcümə sərlovhə və s.

6 – Mövzunun müəyyənləşdirilməsi bloku – həm mətn, həm də müxtəlif sistemlərin qaydaları ilə razılaşdırılaraq tərtib olunan şərti işarələnmələr kimi verilən tematik məlumatları əks etdirir. Məsələn, predmet rubrika kimi istifadə olunan şəxs adı, Universal Onluq Təsnifat (UOT) və s.

7 – İntellektual məsuliyyət bloku – sənədin tərtibində intellektual məsuliyyət daşıyan şəxs adlarını və təşkilat adlarını əks etdirir.

8 – Beynəlxalq istifadə bloku - beynəlxalq istifadə blokudur.

9 – Milli istifadə bloku – UNIMARC formatı kimi milli formatın əsasını təşkil etdiyi halda, bibliografik təşkilatların daxili milli istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu blokun sahələrini beynəlxalq mübadilə üçün nəzərdə tutulan maqnit daşıyıcısından çıxarmaq məsləhət görülür.

0__ və 1__-ci bloklardakı sahələrdə kodlaşdırılmış, 2__ və 8__-ci bloklardakı sahələrdə bibliografik məlumatlar əks olunur. 9__-cu

blokada isə 9 rəqəmi ilə göstərilən ixtiyari nişan (sahə, altsahə) milli xüsusiyyətləri əks etdirir. Göründüyü kimi, sahələrdə verilən yazıların məzmunu iki növ məlumatları – kodlaşdırılmış və bibliografik məlumatları əks etdirir. Kodlaşdırılmış məlumatlar nəzarət nömrələrini, nəşrin tipini, mətnin əsas dilini və s. ifadə etmək üçün istifadə olunan kodlardır.

Məs.: 010__ \$a 0-11-884094-0

102__ \$a aze

Bibliografik məlumatlar - Beynəlxalq Bibliografik Təsvir Standartlarına (məsələn, ISBD və s.) əsasən müəyyən olunur.

UNIMARC formatında hər bir blokun daxilində təyin olunan SAhələr müxtəlif növlü, formalı və səviyyəli informasiyanın verilməsini təmin edir. Hər bir sahə ücrəqəmli nişanla işarələnib, daxil olduğu blokun məzmununa uyğun bibliografik informasiyanı əks etdirir. Məsələn, 700-cü sahə 7-ci "İntellektual məsuliyyət" blokuna daxil olub, "İlkin intellektual məsuliyyət kimi şəxs adı"nı əks etdirir. Blokdaxili hər bir sahə öz nişanına uyğun bibliografik məlumatın tipini müəyyən edir. Ümumiyyətlə, UNIMARC formatında hər bir sahə (nişan və adından sonra) aşağıdakı sxemə uyğun təsvir olunur:

1. **Sahənin müəyyənləşdirilməsi.** - Sahənin məzmunu haqqında qısa məlumat verilir.
2. **Sahənin mövcudluğu.** - sahənin mütləqliyi və təkrarlanan olması haqqında göstərişi əks etdirir. UNIMARC formatında bəzi sahələr vardır ki, UNIMARC yazısında mübadilə üçün onların verilməsi mütləqdir. Bu sahələr aşağıdakılardır:

001 Yazı identifikatoru

100 Ümumi işlənmə verilənləri

101 Sənədin dili (tətbiq olunduqda)

123 Kodlaşdırılmış verilənlər sahəsi: Kartoqrafik materiallar: miqyas və koordinatlar (yalnız kartoqrafik materiallar üçün)

200 Sərlövhə və məsuliyyət haqqında məlumat (mütləq altsahə kimi yalnız "\$a əsas sərlövhə" altsahəsi sayılır)

206 Spesifik məlumatlar sahəsi (oblastı): kartoqrafik materiallar: riyazi verilənlər (yalnız kartoqrafik materiallar üçün) 801 Yazının tərtib olduğu mənbə sahəsi

3. **İndikatorlar.** - bibliografik yazının təsviri zamanı sahənin nişanından sonra gəlir (məsələn, 700_0). Hər bir sahə qiymətləri müxtəlif olan iki indikatora malik olur. İndikatorlar axtarış zamanı sahəyə müraciətin formasını təyin edir. Əgər indikator qiymət almırsa, mövqe boşluq işarəsi ilə "-" doldurulur.
4. **Altsahələr.** - Hər bir sahə daxilində bibliografik məlumatlar bir və ya bir neçə altsahədə kodlaşdırılır, məsələn, 700_0 \$a... \$b... \$c... və s. Sahələrin təsvirində altsahələr müəyyən ardıcılıqla verilir. Hər bir altsahədən sonra onun təkrarlığı və mütləqliliyi haqqında qeyd verilməlidir.
5. **Sahənin məzmunu haqqında qeyd.** - Sahədə verilən məlumatların məzmununa baxılır və sahə daxilindəki altsahələr arasında qarşılıqlı əlaqəyə izahat verilir. Lazım gəldikdə ISBD ekvivalenti haqqında qeyd, punktuasiya (durğu işarələrinin qoyulma qaydası), həmçinin sahənin məzmununun formasına görə məsləhətlər daxil edilir.

6. **Qarşılıqlı əlaqəli sahələr.** - UNIMARC formatının iki və ya daha artıq sahəsi buraxılış formatının hər hansı məlumat ünsürünə, sahəsinə uyğun hesab edildikdə, buraxılış formatındakı sahələrin ekvivalenti olan sahələrin yaradılması üçün istifadə olunur.

7. **Nümunələr.** - Sahələrin təsviri sxemində şərh olunan əsasnamənin, quruluşun illüstrasiyasına xidmət edir.

Yuxarıda göstərilən bu sxem hər bir sahədə verilir.

UNIMARC formatında mübadilə məqsədilə tərtib olunan hər bir bibliografik yazı Yazı markeri, məlumat kitabçası və dəyişən sahələrdən ibarət olur. Hər bir bibliografik yazı 24 simvolla yazı markeri ilə başlayır. Yazı markeri bibliografik yazının strukturuna aid məlumatları əks etdirir. Yazı markeri özündə yazının strukturuna aid olan ISO 9709 standartında verilmiş məlumatları, eləcə də ISO 2709-da xüsusi tətbiq üçün ayrılan bəzi məlumat ünsürlərini əks etdirir. Tətbiq zamanı müəyyənləşdirilən bu ünsürlər yazının tipi, onun bibliografik səviyyəsi, iyerarxiik səviyyədə vəziyyəti, yazının tamlıq dərəcəsi, ISBD və ya ISBD-yə əsaslanan digər yazının tərtibi qaydalarından istifadəsi ilə əlaqədar olmalıdır.

Yazı markerindən sonra məlumat kitabçası gəlir. Məlumat kitabçası 12 simvoldan ibarət olub 3 hissəyə ayrılır. I hissə 3 simvoldan ibarət olub hər bir sahənin nişanını göstərir. II hissə 4 simvoldur və məlumat sahəsinin uzunluğunu göstərir, yəni I hissədə verilən sahənin simvollarının (bura indikatorlar, altsahənin identifikatoru, mətn və ya kodlaşdırılmış məlumatlar və sahə ayırıcıları da daxildir) sayını müəyyənləşdirir. III hissə 5 simvoldan ibarət olub, başlanğıc simvolun mövqeyini göstərir. Dəyişən uzunluqlu məlumatlar sahəsi isə məlumat kitabçasından sonra gəlir və bibliografik məlumatları əks etdirir.

Formatın quruluşundan sonra şərh olunan hissə, yəni yazı markeri, məlumat kitabçası və dəyişən uzunluqlu məlumat sahələrinin bu sxemi mübadilə zamanı istifadəçilər tərəfindən görünməyən hissədir. Formatın quruluşu sonrakı fəsillərdə nümunələr üzərində daha aydın izah ediləcək.

UNIMARC və USMARC formatlarının fərqli cəhətləri.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, UNIMARC formatı yaradılana qədər dünyanın bir çox ölkələri USMARC formatından istifadə edirdilər. Hal-hazırda da bir çox bibliografik agentliklər informasiya mübadiləsini məhz hər iki formatla paralel həyata keçirirlər. Buna görə də UNIMARC-la yanaşı, USMARC formatının da quruluşu və UNIMARC-dan fərqlənən cəhətləri haqqında danışaq.

Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, UNIMARC formatı üçün yuxarıda verilən müəyyənləşmə (yəni quruluş, sahə, nişan, indikator, yazı markeri, məlumat kitabçası və s. anlayışlar) USMARC formatı ilə də üst-üstə düşür, daha dəqiq desək, tətbiq olunur. Buna görə də UNIMARC formatı kimi USMARC formatını da daha ətraflı təsvir etməyə ehtiyac yoxdur. Hər iki formatın fərqli cəhətlərindən danışaq.

UNIMARC və USMARC formatlarının əsas fərqi sahələrin, altsahələrin və indikatorların (daha dəqiq desək, onların nişanlarının) bir-birinə uyğun gəlməməsidir. Həmçinin UNIMARC formatında sahələrin sayı ilə USMARC-ın sahələrinin sayı üst-üstə düşmür, UNIMARC-da sahələrin sayı çoxdur. Bu, onunla bağlıdır ki, UNIMARC formatı USMARC-dan sonra yaradılıb, bütün faktlar nəzərə alınaraq digər formatlardan üstün olub.

Bu iki format arasında digər fərqlər daha kiçik fərqlər sayılır (məsələn, sahə daxilində altsahələrin sayı, sahələrin uzunluğu, indikatorların qiymətində fərqlər və s.).

ПРИМЕЧАНИЯ:

1. Лобанова Э.Ш., Фролова Е.Е. UNIMARC: проблемы и опыт использования.
2. Шрайберг Я.Л. История и состояние использования MARC форматов в практике автоматизации библиотек России и бывшего СССР.
3. Форматы USMARC. Краткое описание. В 3-х частях. Ч1. Формат USMARC для библиографических данных./ Б-ка Конгресса. Служба развития сети и стандартов MARC; Пер. с англ. и научн. ред. С.А.Беляниной, И.В.Мельник, А.Н.Пака, Р.А.Кругловой. М.: 1996, 176 с.
4. Lobanova E. UNIMARC & USMARC Formats: Similarities and Peculiarities.
5. UNIMARC MANUAL: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC.М.: 1992.

ФОРМАТЫ, ИХ ИСТОРИЯ, ЗНАЧЕНИЕ И СТРУКТУРА

Н.Н.ИСМАИЛОВА

РЕЗЮМЕ

В статье дается информация об истории, нынешнем состоянии и структуре MARC – Machine-Readable Catalogue or Cataloguing и других коммуникативных форматов. Освещая основные функции форматов, одновременно всесторонне анализируется их значение и роль в процессе информационного поиска и информационного обмена. В статье дается характеристика форматов MARC I, MARC II, USMARC, UNIMARC, появляющихся, начиная с 60-х годов, анализируются их важные издания, отличительные черты. Особое внимание уделяется формату UNIMARC, получившему широкое применение, в основном, в библиотечно-информационных учреждениях, структура его последнего издания всесторонне анализируется с теоретической, методической и практической точкой зрения.

FORMATS, THEIR HISTORY, IMPORTANCE AND STRUCTURE.

N.N.ISMAILOVA

SUMMARY

Information about history, present situation and structure of MARC – Machine-Readable Catalogue or Cataloguing and other commucated discription formats were given in the article. At the same time, the main functions of formats were published and their importance, information investigation, the role in the information exchange process were comprehensively explained. Greated from the begining of the 60th years centure MARC I, MARC II, USMARC, UNIMARC formats are characterised in the article their important publications are analized and distinguished. Special attention is paid to the UNIMARC format widely applying in mainly library - information centers, structural sistem of its last publication is comprehensively explained from the theoretical, methodical and experimental point of view.